

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд на

Мария Кръстева Попковачева-Терзиева

на тема **„Ролята на емоциите в политиката: анализ на дебатите при приемането на Търновската конституция (1879г.) и Конституцията на Република България (1992 г.)“**

за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“ в професионално направление 3.3. Политически науки (Сравнителна политология)

от доц. д-р Румяна Коларова

1. ДАННИ ЗА ДИСЕРТАНТА

Мария Попковачева е редовен докторант към катедра „Политология“ от 2014 г., като се отличава със своята ерудиция и най-вече с изключително активното си участие в академични проекти и форуми. Впечатляващ е не само броя на конференции, на които тя е представяла свои доклади (тринадесет от тях са посочени в автореферата), но и профила и тематичната област, които тези конференции покриват. Безспорно темата на докторската ѝ дисертация е мултидисциплинарна, но следва високо да бъде оценено желанието на Мария Попковачева да представи и обсъди своите изследвания пред научни общности (български и международни) работещи в различни научни области и следващи различни изследователски подходи. Като възпитаник на университети създаващи и придържачи се към най-високи академични стандарти тя се прилага тези стандарти през всички етапи на своята работа – и при предварителното обсъждане на изследователската методология и обхват на нейния труд (членовете на катедрата участваха в специален семинар по темата), и при избора на историческия обхват на изследването, и при проучването на документите и научните изследвания по темата, и при участието в учебния процес, и при участието, организирането и провеждането на форуми.

През изминалите три години и половина работата на Попковачева беше еталон за добросъвестно, системно, високо ерудирано и отговорно отношение към задълженията на редовния докторант. За катедра „Политология“ изследователи като Мария Попковачева са истински актив и стимул за пълноценен академичен живот.

2. ДАННИ ЗА ДОКТОРАНТУРАТА

Представените документи, дисертационен текст и публикации напълно отговарят на изискванията. Не ми е известно да са допуснати нарушения по процедурата на обучение, в процеса на изработване на дисертацията и свързаните с нея публикации, както и при вътрешна защита.

3. ДАННИ ЗА ДИСЕРТАЦИЯТА И АВТОРЕФЕРАТА

Представеният дисертационен труд е с обем 287 страници, разделен е на увод, четири глави, заключение и три приложения. Научният апарат съдържа 208 заглавия, като в библиографията не са включени официални документи и нормативни актове, които докторантката безспорно е ползвала. Цитираната научна литература е релевантна на темата, впечатлява не само изчерпателността, но и времевият обхват. Източниците са разнообразни, авторитетни и сред тях няма неизползвани, т.е. библиографията е действителна и пълноценно приложена. Посочени са и 12 интервюта, които докторантката е провела с участници в процеса на обсъждане и приемане на Конституцията на Република България (1992 г.). В труда адекватно са използвани резултати от цитираните изследвания, коректно се работи с информацията от проведените интервюта.

Дисертационният труд на Мария Попковачева-Терзиева напълно отговаря на изискванията в Чл. 6, ал. 3 от Закона – *„показва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания по съответната специалност и способности за самостоятелни научни изследвания“*; *„съдържа научни или научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката“*).

Авторефератът (с обем 34 стр.) коректно отразява съдържанието на дисертационния труд и обобщава научните му приноси. Посочени са седем публикации по темата на дисертацията.

4. НАУЧНИ ПРИНОСИ

Като особено достойнство на дисертационния труд бих искала да посоча избора на тема – макар на първо приближение предметът на изследване (процесът на създаване

на конституция в България) да е доста банален и широко експлоатиран повече от 100 години, ролята на емоциите не само не е „стандартна“ тема за българската политология, но всъщност е дори провокация за утвърдените изследователски подходи и теоретични конструкти. Достоянство на докторантката е не само това, че тя избира подобна нестандартна тема, а най-вече фактът, че следваният от нея подход е сред актуалните и иновативни парадигми в съвременната политология. Само по себе си това гарантира възможността за нов прочит на добре познати и многократно анализирани политически събития и процеси, което е и безспорен принос на дисертационния труд. Двата компонента на темата – /1/ анализ на емоциите и тяхната роля в процеса на взимане на решения и /2/ сравнителен анализ на ролята на емоциите при приемането на Търновската конституция (1879 г.) и на Конституцията на Република България (1992 г.) могат да бъдат предмет на самостоятелни изследвания, но докторантката е избрала първо да изследва теориите за природата на емоциите и да определи онези от тях, които играят роля в процеса на взимане на решения, а след това да изработи теоретичен модел, чрез който да анализира създаването на конституция в България в условията на политически плурализъм и високо ниво на публичен интерес и политическа мобилизация чрез двата конкретни и добре познати на науката казуса. Подобна сложна и трудна изследователска задача свидетелства за големи амбиции, но същевременно изисква ерудиция, иновативен подход и изключително много труд. Мария Попковачева успешно и в срок се е справила с това предизвикателство, като в дисертационния ѝ труд откривам приноси както към разработването на теоретичен модел за ролята на емоциите в политиката, така и към анализа и интерпретацията на процесите на политически дебат и взимане на решения в два ключови за българската политическа история момента – създаването на конституция през 1879 и 1992 година.

В своето изследване Мария Попковачева си поставя поне четири изследователски задачи – първо, да анализира на нивото на политическата философия въпроса за естествените, неизбежни ограничения на теориите за рационалния избор, като защити тезата за високата евристична стойност на анализа на ролята на емоциите в политиката (процеса на взимане на решения); второ, да избере и аргументира изследователски подход към емоциите, който да има евристична стойност при анализа на конкретни политически събития; трето, да подбере и проучи в детайли сравними казуси, към които да приложи предварително изработен инструментариум за анализ на ролята на емоциите; четвърто, да докаже евристичната стойност на своя подход чрез значимостта на резултатите от своето изследване. Теоретичният модел на емоциите,

който Попковачева изработва и прилага в своята работа допълнително усложнява тези задачи – тя анализира както индивидуалните, така и колективните емоции, което изисква много тежка и сложна емпирична работа. Попковачева се справя с тези четири задачи, като резултатите от тях са коректно обобщени съответно в първия и втория параграф на заключението на дисертационния ѝ труд.

Особената ценност на дисертационния труд на Мария Попковачева произтича от факта, че тя систематизира и успешно прилага вече утвърдени понятия и таксономии за ролята на емоциите в процеса на взимане на решения. Това гарантира систематизираност и изключително добра структурираност при анализа на двата конкретни казуса, но същевременно задава един високо формализиран език, почти научен жаргон, чрез който се интерпретира политическата динамика и процеса на взимане на решения. Втора и трета глава на дисертацията създават впечатлението, че се разказват добре познати факти, но на нов, в някаква степен изкуствен език. Дори би могло да се твърди, че се налага своеобразна схоластичност чрез аналитичната триада „ценности–емоции– предразсъдъци и евристики“. Въпреки това впечатлява уместното и коректно използване на предварително дефинираната понятийна рамка, като чрез анализа на двата казуса Попковачева убедително демонстрира, че е изработен единен/ универсален инструментариум за анализ и оценка на ролята на индивидуалните и колективни емоции в процеса на създаване на конституция.

За високото качество на дисертационния труд на Мария Попковачева е показателен не подбора на двата казуса – два момента от създаване на конституции в България, а подбора на въпросите, проблемите при решаването на които емоциите играят ключова роля – това са подбраните от нея „девет най-емоционални дебата“. Безспорно в конкретното си изследване тя не може да приложи широката теоретична рамка, която анализира в първата глава, но прилага един органичен модел, който наистина гарантира нов прочит на събитията от 1879 и 1992 година.

Още веднъж искам да подчертая, че Попковачева прави своите изводи не само на основата на анализ на стенографските протоколи от дебатите в българския парламент и на публикации от изследователи и участници в процеса на създаване на конституция. Тя провежда дванадесет интервюта, чийто резултати са ефективно използвани в нейното изследване. Но също така искам да посоча, че емпиричната основа, която тя използва за анализ на колективните емоции, които са „емоционалния *хабитат* на индивидуалните емоции на депутатите в пленарната зала“, не е толкова надеждна и комплексна.

Когато трябва да се оценява значимостта на резултатите, които Попковачева постига при анализа на двата конкретни казуса от процеса на създаване на българските конституции, трябва да подчертая, че едно от основните предимства на нейното изследване – критиката и преодоляването на рационалистките обяснения е силно отслабено от факта, че едва ли има чисто рационалистки интерпретации на тези два ключови момента от българската политическа история, а дори и да има те не са много популярни. Така че значението на нейното изследване на процеса на създаване на конституция в България през 1879 и 1992 година е преди всичко „просветителско“ – от една страна да покаже на българските историци, политолози и юристи, че ролята на емоциите може да бъде коректно анализирана чрез прецизното прилагане на предварително изработен теоретичен инструментариум, а от друга да разкаже историята за създаването на българските конституции на академичната общност от конституционалисти, които познават този теоретичен инструментариум. Дори само това е значим принос, най-вече защото такава е научната природа на сравнителната политология – чрез анализ на „българския случай“, на неговите специфики да се изведат, дефинират и оценят процеси, които характеризират а създаване на конституции в други „млади демокрации“ или в други пост-комунистически държави създали плуралистични и конкурентни политически общности.

5. ПУБЛИКАЦИИ И УЧАСТИЯ ВЪВ НАУЧНИ ФОРУМИ

В автореферата Попковачева е посочила седем публикации по темата на дисертацията си и тринадесет конференции, на които е представила резултати от своята изследователска работа и части от своя дисертационен труд. Докторантката осмисля и проблематизира темата си и чрез анализ на ключови политически събития, така и в контекста на политическата философия и по-общо история на политическите учения. Важно е да подчертаем, че става дума и за теоретични, философски текстове, и за анализ на конкретни казуси, които са предмет на стотици, дори хиляди исторически, политологически, юридически и културологични изследвания. Две от публикациите анализират ролята на емоциите в политиката не в процеса на създаване на конституция (което е предмета на изследване на дисертационния труд), а в процеса на протест в България 2013 г., и при изработването на политически решения на световен форум (Парижката конференция за климата 2015 г.).

Безспорно публикации свидетелстват, че предлагания за защита дисертационен труд е системен резултат от задълбочена изследователска работа фокусирана върху въпроса за ролята на емоциите в политическия процес – както в политическия дебат, така и в процеса на взимане на решения.

6. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Като имам предвид научно-теоретичната, изследователската и приложната значимост на трудовете на докторантката **Мария Попковачева-Терзиева**, убедено ще гласувам „за“ да ѝ бъде присъдена образователната и научна степен „Доктор“ по научна специалност 05.11.02 Политически науки.

28.08.2017

доц. д-р Румяна Коларова